

آموزش استوکیومتری و فرمول‌های آن از 0 تا 100

مقدمه

استوکیومتری یکی از مهم‌ترین مباحث شیمی است که به بررسی روابط کمی بین مواد شرکت‌کننده در واکنش‌های شیمیایی می‌پردازد. این مبحث پایه بسیاری از محاسبات شیمیایی، آزمایشگاهی، صنعتی و حتی داروسازی است.

در استوکیومتری یاد می‌گیریم:

- چه مقدار ماده در واکنش مصرف می‌شود.
- چه مقدار ماده تولید می‌شود.
- چگونه جرم مواد را محاسبه کنیم.
- چگونه تعداد مول‌ها را به دست آوریم.
- چگونه حجم گازها را در واکنش‌ها حساب کنیم.

این جزوه به صورت کامل و مرحله‌به‌مرحله طراحی شده تا دانش‌آموز یا دانشجو بتواند استوکیومتری را از پایه تا سطح پیشرفته یاد بگیرد.

فصل اول: تعریف استوکیومتری

استوکیومتری چیست؟

استوکیومتری شاخه‌ای از شیمی است که نسبت کمی بین واکنش‌دهنده‌ها و فرآورده‌ها را بررسی می‌کند.

به زبان ساده:

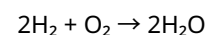
استوکیومتری به ما می‌گوید:

- چه مقدار ماده لازم است؟
- چه مقدار محصول تولید می‌شود؟

مثال ساده

واکنش تشکیل آب:

در این واکنش:

- 2 مول هیدروژن
- با 1 مول اکسیژن

• واکنش داده و 2 مول آب تولید می‌کند.

این نسبت‌ها پایه محاسبات استوکیومتری هستند.

فصل دوم: مفاهیم پایه استوکیومتری

1. مول

مول واحد شمارش ذرات در شیمی است.

هر 1 مول ماده برابر است با:

$$6.02 \times 10^{23} \text{ ذره}$$

این عدد را «عدد آووگادرو» می‌نامند.

فرمول عدد ذرات

$$N = n \times N_A$$

که در آن:

$$N = \text{تعداد ذرات}$$

$$n = \text{تعداد مول}$$

$$N_A = \text{عدد آووگادرو}$$

مثال

2 مول آب چند مولکول دارد؟

$$N = 2 \times 6.02 \times 10^{23}$$

$$N = 1.204 \times 10^{24}$$

---

2. جرم مولی

جرم مولی برابر جرم یک مول ماده است.

واحد آن:

گرم بر مول (g/mol)

فرمول جرم مولی

$$M = m / n$$

که:

$$\text{جرم مولی} = M \cdot$$

$$\text{جرم} = m \cdot$$

$$\text{تعداد مول} = n \cdot$$

مثال

اگر 36 گرم آب داشته باشیم:

جرم مولی آب:

$$18 \text{ g/mol}$$

$$n = m / M$$

$$n = 36 / 18$$

$$n = 2 \text{ mol}$$

فصل سوم: معادله شیمیایی موازنه شده

اهمیت موازنه

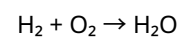
قبل از حل مسائل استوکیومتری باید معادله شیمیایی موازنه شود.

زیرا تعداد اتمها باید در دو طرف واکنش برابر باشد.

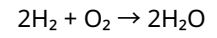
مثال

واکنش تولید آب:

این معادله موازنه نیست.

معادله صحیح:

قانون پایستگی جرم

در واکنش شیمیایی:

جرم مواد اولیه = جرم مواد تولیدشده

فصل چهارم: مراحل حل مسائل استوکیومتری

مرحله 1

نوشتن معادله شیمیایی

مرحله 2

موازنه معادله

مرحله 3

تبدیل داده‌ها به مول

مرحله 4

استفاده از نسبت مولی

مرحله 5

تبدیل مول به واحد خواسته‌شده

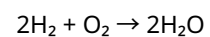
فصل پنجم: نسبت مولی

تعریف

ضرایب معادله شیمیایی نشان‌دهنده نسبت مولی هستند.

مثال

نسبت‌ها:

- H_2 به O_2 برابر 2 به 1
  - H_2O به O_2 برابر 2 به 1
-

فرمول کلی نسبت مولی

$$n_1 / n_2 = \text{coefficient}_1 / \text{coefficient}_2$$

فصل ششم: محاسبات جرم در استوکیومتری

فرمول اصلی

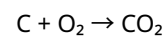
$$n = m / M$$

مثال 1

چند گرم CO_2 از سوختن کامل 12 گرم کربن تولید می‌شود؟

معادله:

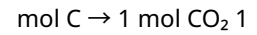

جرم مولی کربن:

$$12 \text{ g/mol}$$

$$n = 12 / 12 = 1 \text{ mol}$$

طبق واکنش:

جرم مولی CO_2 :

$$\text{g/mol } 44$$

$$m = n \times M$$

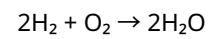
$$m = 1 \times 44$$

$$m = 44 \text{ g}$$

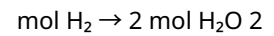

مثال 2

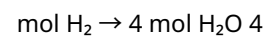
چند گرم آب از 4 مول هیدروژن تولید می‌شود؟

طبق نسبت:

پس:

جرم مولی آب:

$$\text{g/mol } 18$$

$$m = 4 \times 18$$

$$m = 72 \text{ g}$$

فصل هفتم: استوکیومتری گازها

حجم مولی گازها

در شرایط استاندارد:

$$\text{mol gas} = 22.4 \text{ L}$$

فرمول حجم گاز

$$V = n \times 22.4$$

مثال

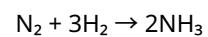
2 مول اکسیژن چه حجمی دارد؟

$$V = 2 \times 22.4$$

$$V = 44.8 \text{ L}$$

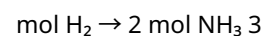

مثال واکنشی

اگر 3 مول هیدروژن مصرف شود، چند لیتر آمونیاک تولید می‌شود؟

طبق واکنش:

پس:

$$V = 2 \times 22.4$$

$$V = 44.8 \text{ L}$$

فصل هشتم: واکنش دهنده محدودکننده

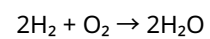
تعریف

ماده‌ای که زودتر تمام شود، واکنش دهنده محدودکننده نام دارد.

این ماده مقدار محصول را تعیین می‌کند.

مثال

اگر:

2 • مول H_2

2 • مول O_2

داشته باشیم:

طبق واکنش:

2 مول H_2 فقط به 1 مول O_2 نیاز دارد.

پس اکسیژن اضافی است و هیدروژن محدودکننده است.

فصل نهم: درصد بازده واکنش

تعریف

در عمل همیشه مقدار واقعی محصول کمتر از مقدار تئوری است.

فرمول درصد بازده

$$\text{Yield} = (\text{Actual Yield} / \text{Theoretical Yield}) \times 100 \%$$

مثال

اگر بازده واقعی 80 گرم و بازده تئوری 100 گرم باشد:

$$\text{Yield} = (80 / 100) \times 100 \%$$

$$\text{Yield} = 80\% \%$$

فصل دهم: فرمول‌های مهم استوکیومتری

فرمول مول

$$n = m / M$$

فرمول جرم

$$m = n \times M$$

فرمول حجم گاز

$$V = n \times 22.4$$

فرمول تعداد ذرات

$$N = n \times N_A$$

فرمول درصد بازده

$$\text{Yield} = (\text{Actual} / \text{Theoretical}) \times 100 \%$$

فصل یازدهم: 20 مثال کامل استوکیومتری

مثال 1

2 مول اکسیژن چند گرم است؟

$$M(\text{O}_2) = 32$$

$$m = 2 \times 32$$

$$m = 64 \text{ g}$$

مثال 2

18 گرم آب چند مول است؟

$$n = 18 / 18$$

$$n = 1 \text{ mol}$$

مثال 3

44 گرم CO_2 چند مول است؟

$$n = 44 / 44$$

$$n = 1 \text{ mol}$$

مثال 4

1 مول اکسیژن چند لیتر حجم دارد؟

$$L \ 22.4$$

مثال 5

0.5 مول گاز چند لیتر حجم دارد؟

$$V = 0.5 \times 22.4$$

$$V = 11.2 \text{ L}$$

مثال 6

2 مول سدیم چند اتم دارد؟

$$N = 2 \times 6.02 \times 10^{23}$$

مثال 7

جرم مولی H_2SO_4 را حساب کنید.

$$g/mol \ 98 = 64 + 32 + 2$$

مثال 8

چند گرم NaCl برابر 2 مول است؟

$$M = 58.5$$

$$m = 2 \times 58.5$$

$$m = 117 \text{ g}$$

مثال 9

12 گرم کربن چند اتم دارد؟

1 مول کربن است.

پس:

$$10^{23} \times 6.02$$

مثال 10

36 گرم آب چند مولکول دارد؟

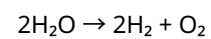
2 مول آب

$$N = 2 \times 6.02 \times 10^{23}$$

مثال 11

چند گرم اکسیژن از تجزیه آب تولید می‌شود؟

مثال 12

جرم 3 مول CO_2 چقدر است؟

$$m = 3 \times 44$$

$$g \ 132$$

مثال 13

چند مول در 98 گرم H_2SO_4 وجود دارد؟

$$n = 98 / 98$$

$$\text{mol } 1$$

مثال 14

22.4 لیتر گاز چند مول است؟

$$\text{mol } 1$$

مثال 15

44.8 لیتر نیتروژن چند مول است؟

$$\text{mol } 2$$

مثال 16

جرم 0.5 مول متان چقدر است؟

$$M(\text{CH}_4)=16$$

$$m = 0.5 \times 16$$

$$g \ 8$$

مثال 17

2 مول NH_3 چند مولکول دارد؟

$$N = 2 \times 6.02 \times 10^{23}$$

مثال 18

جرم 5 مول NaOH چقدر است؟

$$M=40$$

$$m=200 \text{ g}$$

مثال 19

اگر 50 گرم محصول واقعی و 60 گرم محصول تئوری باشد، درصد بازده چقدر است؟

$$\text{Yield} = (50/60) \times 100 \%$$

$$83.3\%$$

مثال 20

چند مول در 160 گرم اکسیژن وجود دارد؟

$$n = 160 / 32$$

$$\text{mol } 5$$

فصل دوازدهم: نکات طلایی استوکیومتری

نکته 1

همیشه ابتدا معادله را موازنه کنید.

نکته 2

تمام محاسبات استوکیومتری بر اساس مول انجام می‌شود.

نکته 3

ضرایب معادله همان نسبت مولی هستند.

نکته 4

واکنش‌دهنده محدودکننده مقدار محصول را تعیین می‌کند.

نکته 5

در شرایط استاندارد هر مول گاز 22.4 لیتر حجم دارد.

فصل سیزدهم: جدول جرم مولی مواد مهم

جرم مولی	ماده
2	H ₂
32	O ₂
18	H ₂ O
44	CO ₂
58.5	NaCl
17	NH ₃
16	CH ₄
98	H ₂ SO ₄
40	NaOH
100	CaCO ₃

فصل چهاردهم: تمرین‌ها

سوال 1

36 گرم آب چند مول است؟

سوال 2

44 گرم CO_2 چند مولکول دارد؟

سوال 3

چند گرم اکسیژن برابر 3 مول است؟

سوال 4

11.2 لیتر گاز چند مول است؟

سوال 5

جرم 4 مول NaOH را حساب کنید.

فصل پانزدهم: پاسخ تمرین‌ها

پاسخ سوال 1

$$n = 36 / 18$$

$$n = 2 \text{ mol}$$

پاسخ سوال 2

1 مول CO_2 است.

پس:

$10^{23} \times 6.02$ مولکول

پاسخ سوال 3

$$m = 3 \times 32$$

g 96

پاسخ سوال 4

$$n = 11.2 / 22.4$$

mol 0.5

پاسخ سوال 5

$$m = 4 \times 40$$

g 160

فصل شانزدهم: جمع بندی نهایی

در این جزوه یاد گرفتیم که:

- استوکیومتری علم محاسبات شیمیایی است.
  - مول مهم ترین مفهوم این مبحث است.
  - همه مسائل باید با معادله موازنه شده حل شوند.
  - نسبت مولی از ضرایب معادله به دست می آید.
  - محاسبات جرم، مول، حجم گاز و تعداد فرات به هم مرتبط هستند.
  - واکنش دهنده محدودکننده و درصد بازده از مهم ترین مباحث پیشرفته استوکیومتری هستند.
-

فرمول های طلایی نهایی

فرمول مول

$$n = m / M$$

فرمول جرم

$$m = n \times M$$

فرمول تعداد ذرات

$$N = n \times 6.02 \times 10^{23}$$

فرمول حجم گاز

$$V = n \times 22.4$$

فرمول درصد بازده

$$\text{Yield} = (\text{Actual} / \text{Theoretical}) \times 100 \%$$

نتیجه گیری

استوکیومتری یکی از اساسی ترین و مهم ترین بخش های شیمی است. تسلط بر این مبحث باعث می شود دانش آموز بتواند بسیاری از مسائل شیمی را به راحتی حل کند.

تمرین زیاد، یادگیری فرمول ها و درک نسبت مولی مهم ترین عوامل موفقیت در استوکیومتری هستند.